

Mokinio pareigos: įgyvendinimo problema

Brigita Kairienė

Mykolo Romerio universitetas, Edukologijos ir socialinio darbo institutas, Ateities g. 20, 08303 Vilnius, b.kairiene@mruni.eu

Anotacija. Remiantis vyraujančia nuostata, kad *vaikai puikiai žino savo teises, tačiau nežino pareigų*, straipsnyje nagrinėjama mokinio pareigų bendrojo ugdymo mokyklose įgyvendinimo problema. Siekiama išsiaiškinti, kokios mokinių pareigos apibrėžtos bendrojo ugdymo mokyklų Mokinio taisyklėse ir kokios jų įgyvendinimo galimybės atsižvelgiant į reikalavimų mokiniui turinį, pareigų pateikimo pobūdį, mokinio amžiaus ir raidos aspektus.

Esminiai žodžiai: *vaikas, mokinys, pareigos, mokinio taisyklės.*

Įvadas

Jungtinių Tautų (JT) vaiko teisių konvencija (toliau tekste – Konvencija) (*Valstybės žinios*, 1995, 60-1501) Lietuvoje skaičiuoja jau trečiąjį dešimtmetį, tačiau kai kurios Konvencijos įgyvendinimo problemos, prasidėjusios pačioje jos galiojimo pradžioje, neišspręstos iki šiol. Viena tokių – vaiko teisių ir pareigų samprata. Problema yra susijusi ne tik su konvencijos nuostatų užtikrinimu, bet visos konvencijos paskirties suvokimu ir tinkamu bei efektyviu jos taikymu visose vaiko gyvenimo srityse.

Konvencija buvo priimta 1989 m., Lietuvoje įsigaliojo 1992 m., o ratifikuota – 1995 m. Lietuvoje įsigaliojus Konvencijai ir pradėjus plačiai taikyti jos nuostatas, buvo pasigesta vaiko pareigų įvardijimo, kurių sutartis neapibrėžia ir net neužsimena apie jas, išskyrus tėvų, globėjų ir valstybės pareigas vaikui. Apie bendrą¹ vaiko pareigų apibrėžties poreikį pradėta kalbėti vis garsiau ir jos atsirado 1996 m. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (*Valstybės žinios*, 1996, 33-807). Tačiau įstatymiškai įtvirtintos vaiko pareigos jų įgyvendinimo problemos neišsprendė – praėjus daugiau nei dvidešimčiai

¹ Bendros vaiko pareigos apibūdinamos neišskiriant jų pagal vaiko amžių, t. y. jos galioja visiems vaikams nuo gimimo iki 18 metų. Vaiko pareigos ir atsakomybė, atsižvelgiant į jo amžių, apibrėžti specialiuosiuose teisės aktuose – Lietuvos Respublikos darbo kodekse, Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekse.

metų nuo įstatymo atsiradimo, iki šiol deklaruojama, kad *vaikai puikiai žino savo teises, tačiau nežino pareigų*, o kiekvienas suaugusiems nepriimtinas vaiko elgesys vertinamas kaip piktybiškas pareigų nevykdymas.

Vaiko teisių įgyvendinimas – ne tik teisės, bet taip pat ir pedagogikos tyrimų sritis, nes bet koks santykis su vaiku turi ugdomąjį potencialą, kuris paveikia vaiko raidą. Bendrojo ugdymo mokykla – vienas svarbiausių socializacijos institutų. Mokykloje ne tik įgyjamos atskirų dalykų žinios, gebėjimai, bet formuojamos vertybės, požiūris į daugelį gyvenimiškų dalykų, lavinami įgūdžiai, būtini gyvenimui ir sugyvenimui visuomenėje. Todėl mokymuisi svarbi ir fizinė, ir psichologinė, ir socialinė aplinka (Asiyai, 2014). Kaip teigia L. Duoblienė (2015), šiandienos bendrojo ugdymo mokykla – tai ne tik švietimo, mokymosi įstaiga, bet svarbiausia – bendrabūvio kultūros vieta. Todėl mokyklos aplinka suprantama ne tik kaip mokymosi, kaip tam tikro išsilavinimo siekimo institucija, bet kaip mokinių gyvenimo aplinka, kurioje jie praleidžia nemažą savo laiko dalį, ne tik mokosi, bet bendrauja, vyksta aktyvūs vaiko psichinės, fizinės, socialinės raidos procesai. Ypatinę ugdomąją prasmę turi visa, kas vaiką supa tiksliai į jo ugdymąsi nukreiptoje aplinkoje – ugdymo institucijoje. Socializacijos procesą paprastai vertiname pagal tai, kaip vaikams pavyksta perimti vertybes, normas, visuomenėje egzistuojančius elgesio modelius (Durkheim, 2002). Taigi, mokyklos atsakomybė už mokinių mokymąsi yra didžiulė – ne tik sudaryti mokymuisi tinkamas sąlygas ir užtikrinti mokinių saugumą, bet ir įvertinti kiekvieno mokymosi elemento reikšmę mokinių socializacijai.

Aplinkos reikšmę ugdymuisi nagrinėjo V. Aramavičiūtė ir E. Martišauskienė (2006), R. Asiyai (2014), L. Duoblienė (2015), M. Sutrop (2015); mokytojo ir mokinio santykio svarbą mokinių elgesiui – Ė. Durkheim (2002), V. Aramavičiūtė (2005), I. B. Wissink ir kiti (2014); mokinių taisyklių raišką – R. Thornbergas (2007, 2009). Nepaisant atliktų tyrimų, mokinių pareigų įgyvendinimo problema išlieka aktuali ir suponuoja poreikį analizuoti mokykloje apibrėžtas pareigas mokiniui ir jų įgyvendinimo galimybes.

Tyrimu siekiama išsiaiškinti ir atsakyti į probleminį klausimą – kokios bendrojo ugdymo mokyklų Mokinio taisyklėse apibrėžtos mokinių pareigos ir kokios jų įgyvendinimo galimybės.

Tyrimo objektas – mokinio pareigos ir jų įgyvendinimo galimybės.

Tyrimo tikslas – išnagrinėti Mokinio taisyklėse apibrėžtas mokinio pareigas ir jų įgyvendinimo galimybes.

Tyrimo metodologija

Taikytas kokybinis tyrimo tipas. Mokinio pareigų turinys – mažai tyrinėtas reiškinys, todėl tyrimu siekiama gauti naujų duomenų apie reiškinį (Bitinas, 2008). Informacijos šaltinis – bendrojo ugdymo mokyklų (pradinė mokykla, progimnazija, pagrindinė mo-

kykla, vidurinė mokykla, gimnazija²) Mokinio taisyklės, skelbiamos mokyklų oficialiose interneto svetainėse. Tyrimas atliktas 2015 m. balandžio–gegužės mėn.

Duomenų rinkimo metodas – dokumentų (Mokinio taisyklių) peržiūra – daugkartinis skaitymas atrenkant mokinio pareigas apibūdinančius teiginius. Dokumentų atrankai taikytas tikimybinės atsitiktinės atrankos būdas. Duomenų apdorojimo metodas – turinio analizė. Tekstas daug kartų skaitomas ir išskiriami reikšmingi teiginiai, kurie grupuojami pagal temas, transformuojant juos į prasminius vienetus, išskiriant kategorijas ir subkategorijas.

Tyrimo imtį lėmė tyrimo metu gaunamos informacijos prisistatymo metodas, t. y. į tyrimą buvo įtraukiami nauji imties vienetai, kol iš esmės nieko naujo nebesužinoma (Bitinas, Rupšienė ir Žydžiūnaitė, 2008). Galutinis tyrimo imties dydis – 20 Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų (3 pradinių, 9 pagrindinių, 2 vidurinių, 2 progimnazijų, 4 gimnazijų) Mokinio taisyklės. Tyrimas atliktas laikantis konfidencialumo reikalavimo – tyrime neminimi konkretūs mokyklų pavadinimai. Tekste bendrojo ugdymo mokyklų tipai žymimi trumpiniais: PR – pradinės, P – pagrindinės, V – vidurinės, PG – progimnazijos, G – gimnazijos.

Tyrimo rezultatai

Išnagrinėjus bendrojo ugdymo mokyklų Mokiniių taisyklėse nurodytas pareigas, buvo išskirtos kategorijos: *reikalavimas elgtis tam tikru būdu laikantis vertybinių normų (pozityvi išraiška)* ir *reikalavimas susilaikyti nuo tam tikro elgesio (negatyvi išraiška)*.

Reikalavimas elgtis tam tikru būdu išreikšta keliais aspektais, kurie išskirti į subkategorijas – *reikalavimas gerbti kitus, reikalavimas kultūringai, mandagiai elgtis*. Reikalavimą gerbti kitus grindžia įrodantys teiginiai: „*Gerbia suaugusiuosius*“ (PR1), „*Gerbk visus mokyklos darbuotojus, draugus, tėvus ir kitus bendruomenės narius*“ (PR2), „*Gerbti vienas kitą, mokytojus ir kitus mokyklos bendruomenės narius*“ (PG2), „*Gerbk vyresnius ir mokytojus*“ (P9), „*Gerbti visus mokyklos bendruomenės narius*“ (P3), „*Gerbti mokytojus, mokyklos darbuotojus ir kitus mokyklos bendruomenės narius*“ (P7), „*Gerbti save, kitus mokinius, pedagogus, vadovybę ir visą mokyklos personalą, <...>*“ (V1), „*<...> gerbti mokytojus ir kitus gimnazijos bendruomenės narius*“ (G2), „*<...> gerbti save, kitus mokinius, pedagogus, vadovus, kitus darbuotojus ir visa gimnazijos personalą, bendruomenę*“ (G4). Reikalavimas gerbti kitus asmenis apibūdintas visų analizuotų mokyklų Mokiniių taisyklėse.

Reikalavimas gerbti kitus asmenis gali būti mokiniams įvardijamas kaip siekis, tačiau ir pati mokykla turėtų atitikti idealios mokyklos kriterijus, kur būtų numatyta

² Pagal naująją Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo redakciją, kuri įsigaliojo nuo 2015-09-01, 41 str. apibrėžti bendrojo ugdymo mokyklų tipai yra: pradinė mokykla, progimnazija, pagrindinė mokykla, gimnazija. Tyrimas atliktas 2015 m. balandžio–gegužės mėn., todėl minimos ir vidurinės mokyklos, laikantis nuostatos, kad nežymūs pakeitimai skirstant mokyklas į tipus esminės įtakos tyrimo rezultatams neturi.

privaloma sąlyga – pagarba mokiniui. Nekyla abejonių, kad pagarba – abipusis santykis. Jei abipusis, vadinasi, ir mokytojams turi būti numatyta pareiga gerbti mokinį. Tačiau mokyklų internetiniuose puslapiuose pateiktos tik mokinio taisyklės, o mokytojų elgesio taisyklių aptikti nepavyko.

Mokytojo profesijos kompetencijos apraše (*Valstybės žinios*, 2007, 12-511) pateikta mokytojo bendrakultūrinė kompetencija ir joje numatyta pagarba mokiniui, kurią sudaro mokėjimas ir sugebėjimas gerbti ugdytinių socialinį, kultūrinį, kalbinį ir etninį tapatumą. Ši kompetencija siejama su vaiko išskirtinumu, susijusio su priklausymu tam tikrai socialinei, tautinei grupei, pripažinimu, tačiau vertybinės nuostatos, susijusios su pagarba kiekvienam vaikui, kaip lygiaverčiam ugdomojo santykio dalyviui ar žmogui, pavyko aptikti tik Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (*Valstybės žinios*, 2015, 366). Kaip teigia K. D. Hostetler (1997) (cit. pgl. Sutrop, 2015), jei mokykloje nėra sudarytos sąlygos mokytojų ir jų veiksmų etiniam vertinimui, tikėtina, kad vertybinės normos neegzistuos ir mokiniams. Galima manyti, kad pagarba mokiniui yra savaime suprantamas dalykas, todėl mokytojas ir be jam numatytų taisyklių turėtų gerbti mokinį. Tačiau tyrimai liudija, kad mokytojų ir mokinių santykiuose pasigendama mokytojo pagarbos, pakantumo, supratimo (Aramavičiūtė, 2005).

Pastebėta tai, kad kai kurių mokyklų Mokinio taisyklėse mokytojai yra išskiriami kaip verta ypatingos pagarbos socialinė grupė, kuri minima atskirai, nors čia pat sykiu numatoma pagarba ir kitiems mokyklos bendruomenės nariams, kuriems savaime turėtų priklausyti ir mokytojai („<...> gerbti mokytojus ir kitus mokyklos bendruomenės narius“ (P1), „Gerbti tėvus ir vyresnius, mokytojus ir kitus mokyklos bendruomenės narius“ (P2), „Gerbti mokytojus, mokyklos darbuotojus ir kitus mokyklos bendruomenės narius“ (P7)). Kai kurių mokyklų Mokinio taisyklėse pareiga gerbti pateikiama ją praplečiant reikalavimu besąlygiškai paklusti mokytojams ar paisyti jų nuomonės: „Gerbk mokytojus, neatsikalbinėk“ (PG1), „Gerbti save, kitus mokinius, pedagogus, vadovybę ir visą mokyklos personalą, paisyti jų nuomonės“ (V1), „Gerbti save, kitus mokinius, pedagogus, vadovus ir visą Mokyklos personalą, paisyti jų nuomonės <...>“ (PR3).

Toks mokytojų, kaip ypatingos socialinės grupės, išskyrimas rodo tam tikras ugdomojo santykio *mokytojas ir mokiny*s problemas. Visų pirma, mokytojo kaip svarbesnio, pranašesnio santykio dalyvio pateikimas atmeta lygiaverčio ugdomojo santykio paradigmą, kartu parodant, kad žmogaus vertė gali būti kvestionuojama ir, nagrinėjamu atveju, mokiny ar kitas mokyklos bendruomenės narys nėra vertas tokios pat pagarbos kaip mokytojas. Suaugusiųjų baimė prarasti auklėjamąjį autoritetą verčia griebtis įsakmių priemonių jį išlaikyti – mokiniams dirbtinai kuriamos taisyklės, akcentuojančios mokytojų pranašumą ir viršenybę prieš kitus ugdomojo santykio dalyvius, nepaliekant galimybės pagarbą įgyti vykstant natūraliam ugdymo(si) procesui per pedagoginį pavyzdį ir auklėjamąjį autoritetą. Negalima priversti gerbti žmogų, ignoruojant pagarbos, kuri egzistuoja abipusiame santykyje, kilmę ir prasmę. Tokios numatytos pareigos suponuoja reikalavimą besąlygiškai paklusti, nepaliekant galimybės mokiniui išsakyti savo nuomonę, vietos diskusijai, kartu

mokytoją parodant kaip neklystantį, kurio nuomonė yra vienintelė teisinga ir neginčijama, nors tai demokratinėje mokykloje yra nepriimtina. Tai, kad vaikai yra priklausomi nuo suaugusiųjų, neturėtų tapti prielaida iš jų reikalauti visiško paklusnumo ir pavaldumo suaugusiųjų kontrolei, dėl to socializacijos procese vaikas verčiamas pasyviai perimti socialines normas, nepripažįstant jo kaip aktyvaus santykio dalyvio ir kūrėjo. Be to, aklo paklusnumo reikalavimas skatina melą ir apgaudinėjimą siekiant laikytis taisyklių (Thornberg, 2007), o mokytojai ne visada suvokia, kokią įtaką jų pačių vertybės ir priimami sprendimai daro mokinių vertybių interiorizavimo procesui (Tirri, 2010).

Kategoriją *Reikalavimas elgtis tam tikru būdu* išreiškia subkategorija *kultūringai, mandagiai elgtis*. Čia vėl pasikartoja ypatingas dėmesys tam tikroms socialinėms grupėms: „*Būk mandagus su visais mokyklos darbuotojais, gerbk jų darbą <...>*“ (P1). Taip pat galima išskirti tam tikrus variantus, numatančius mokiniui reikalavimą mandagiai elgtis tik tam tikru laiku: „*Kultūringai elgtis ne tik pamokų, bet ir pertraukų metu*“ (PG2), „*Mokinys kultūringai elgiasi pertraukų metu*“ (P4), tam tikrose vietose: „*Bibliotekoje elgtis mandagiai <...> kultūringai valgyti*“ (G1), „*Viešose vietose elgtis mandagiai, kultūringai, garbingai atstovauti savo mokyklai*“ (G3), „*Valgyti tik valgykloje kultūringai*“ (G4). Kelia abejonių, ar tam tikrų vietų ar laiko išskyrimas – kur ir kada reikia elgtis mandagiai, padeda mokiniams suvokti vertybinio elgesio esmę ir prasmę – greičiau atvirkščiai – leidžia suprasti, kad reikia elgtis tam tikru būdu tik ten, kur esi matomas ir stebimas.

Pagarba, mandagumas – vertybinės sąvokos, kaip *meilė, draugystė, dėkingumas, atgaila...* Tai universalios vertybės, gėrybės. Jų negalima nei primesti, nei priversi jėga jas interiorizuoti (Aramavičiūtė, 2005). Vertybių ugdymosi procesas ilgas ir sudėtingas. Pagarba ugdoma, visų pirma, aplinkinių pavyzdžiu, kai vaikas stebi aplinkinius ir mėgdžioja. Paties mokytojo pavyzdys, jo sukurtas santykis su mokiniu turi ypatingą reikšmę mokinio vertybinių nuostatų ir atitinkamai elgesio formavimuisi (Wissink et al., 2014), todėl mokytojas pirmiausia pats turi apmąstyti savo vertybines nuostatas ir įvertinti savo elgesį vertybiniu požiūriu (Sutrop, 2015). Vėliau mokinys pradeda suprasti – vyksta pažinimo procesas. Pažinimo procesas siejamas pirmiausia su sąlyga sužinoti vertybinius reikalavimus, elgesio normas, kriterijus ir, remiantis žmogiškąja morale, suprasti tai, kas gera ir kas bloga, kas teisinga, kas neteisinga (Rajeckas, 2004). Dar vėliau vyksta įsisąmoninimo procesas, kai mėginama suvokti vertybių svarbą, naudą, prasmę. Kiek vertybės bus įsisąmonintos, priklauso nuo subjekto individualių motyvų, poreikių, interesų, siekių, idealų, įsitikinimų, troškimų, taip pat nuo to, tiek vertybinės nuostatos tampa motyvaciniais veiksniais, kurie leidžia save išreikšti kaip asmenį.

Jau pirmame vertybių ugdymosi etape iškyla sunkumų apibūdinant vertybių prasmę žmogaus gyvenime. Vertybė nusako ne tai, kas yra, buvo ar bus, bet tai, kas turėtų būti gerbtina ir brangintina, t. y. ne kaip realybė, o kaip siekiamybė (Kuzmickas, 2013). Tam, kad vertybės būtų įsisavintos ir mokyklos poveikis būtų ženklus padedant mokiniui ugdytis vertybines nuostatas, mokyklos klimatui keliami daug aukštesni reikalavimai, grindžiami pagalba mokiniui (Colombero, 2001; Aramavičiūtė, 2005). „Vertybe laikoma

tai, kas priskiriama daiktui, atsidūrusiam kieno nors ir kokių nors interesų akiratyje“ (Kuzmickas, 2013, 14), o interesų sritis kiekvienam yra individuali, todėl interesas negali būti primetamas iš šalies. Tam, kad vertybės taptų mokinio interesu, turi būti atitinkama aplinka, sąlygos, kurios sudarytų prielaidas tokiam interesui atsirasti. Vertybinių ugdymą lemia ugdomosios aplinkos ištekčiai, galimybės, pasirengimas – ne tik auklėjimo tikslai ir būdai, bet taip pat visa kintanti aplinka, pedagogo bei mokinio patirtis, būsenos, lūkesčiai, troškimai, vertybės, žinios, įgūdžiai ir sugebėjimai (Aramavičiūtė, 2005), kurie sudarytų galimybes pažinti vertybinius reikalavimus, įsisąmoninti jų svarbą, įvertinti jų naudą, ir, jei ugdymosi procesas palankus, – jas perimti.

Vertybių ugdymosi procesui svarbi sąlyga – pateikimo forma – ne reikalaujančia pareigų kalba, bet kreipimusi į vaiką kaip laisvą ir laisvę suvokiančią asmenybę, kad jis galėtų pasirinkti – vertybę priimti arba nepriimti (Kanišauskas, 2014). Ne pats geriausias būdas padėti mokiniui ugdytis dorines vertybes įsakti forma, kaip yra numatyta Mokinio taisyklėse – *gerbti, privalo gerbti*. Tai tas pats, kaip kad reikalautume mylėti, draugauti, būti dėkingiems. Neretai vaikui gavus dovaną liepiame dėkoti, užuot patys dėkodami rodytume pavyzdį ir dorinėmis vertybėmis grindžiamų tarpusavio santykių naudą, kad dorinės vertybės siekis taptų ir vaiko interesu. Vertybinis ugdymas reikalauja ne tik suteikti žinių, įgyti patirties, bet, svarbiausia – pagrįsti, įrodyti jų svarbą žmonių tarpusavio santykiams, būtinybę jų laikytis. Ir suaugusieji kartais pasielgia netinkamai ir ne iš blogų kėslų, o iš nežinojimo, kaip pasielgti, ypač neįprastomis sąlygomis (Rajekas, 2004), todėl akivaizdu, kad vertybinis ugdymasis yra sudėtingas, ilgas, daugelio veiksmų nulemtas procesas, kuris trunka visą žmogaus gyvenimą.

Visose nagrinėtų mokyklų Mokinio taisyklėse yra numatyta atsakomybė už Mokinio taisyklių nesilaikymą (nagrinėjamu atveju – už vertybinių normų pažeidimą) – pradedant švelniausia bausme – mokytojo pastaba ir baigiant griežčiausia – papeikimu ar net šalinimu iš mokyklos. Svarbu tai, kad taisyklėse numatytos sankcijos nesusietos su pažeidimo pobūdžiu, t. y. neaišku, už kokio pobūdžio pažeidimą kokia bausmė numatoma.

Numatant sankcijas už Mokinio taisyklių pažeidimus, turi būti labai aiškiai apibrėžta, už kokią elgesį mokinys bus baudžiamas ir kokia yra numatyta bausmė, tačiau tik ne vertybinių normų požiūriu. Vertybinių normų turėtų būti laikomasi laisva valia, o sankcijos neapibrėžtos – nes yra svarbūs paties individo sąžinės balsas ir viešoji nuomonė, galinti to paties poelgio atžvilgiu įvairuoti nuo pritarimo iki pasmerkimo (Kuzmickas, 2006). Tačiau numčius sankcijas, iškyla mokinio elgesio vertinimo problema. Žmogaus elgesys pats savaime neturi dorovinio vertinimo ir nieko nesako apie jo dorovinę vertę, kol jis nėra suvokiamas vertybių normų požiūriu (Kuzmickas, 2013). Reikalavimas, kad mokinio elgesys atitiktų vertybines nuostatas, reiškia, kad mokinys – ir pradinukas, ir vyresnių klasių – turi ne tik žinoti vertybinio elgesio normas, bet jas išmanyti ir gebėti taikyti tinkamoje situacijoje. Tam, kad mokinio elgesys atitiktų vertybinio elgesio reikalavimus ir sykiu būtų numatyta atsakomybė už jų nesilaikymą, būtinos dvi sąlygos – *žinoti* ir *gebėti*.

Vertybinių normų žinojimą riboja vertybinių normų apibrėžties sudėtingumas. Pavyzdžiui, jau minėtas visų tirtų mokyklų Mokinio taisyklėse įvardytas reikalavimas gerbti mokytojus, mokinius ar kitus mokyklos bendruomenės narius. Pagarba – tarsi visuotinai suprantamas dalykas, tačiau jei kalbame apie elgesio vertinimą, iškyla klausimas – kokį elgesį laikysime pagarbiu, t. y. kokius požymius turi atitikti mokinio elgesys, kurį galėtume laikyti pagarbiu arba koks elgesys laikytinas nepagarbiu, už kurį būtų taikoma numatyta bausmė? Tokių apibrėžtų požymių vargu ar pavyktų kur nors aptikti. Kiekvieno žmogaus supratimas apie pagarbų elgesį skiriasi. Vienam tai būtų pasisveikinimas, dėmesio parodymas, kitam – rodomos pastangos įvykdyti reikalavimus, dar kitam – besąlygiškas paklusimas nurodymams ar dar kiti požymiai. Taigi, vertybinių normų turinys yra reliatyvus dalykas ir priklauso nuo tam tikroje aplinkoje elgesį vertinančių asmenų subjektyvaus supratimo, patirties, tradicijų ir pan. Mokiniai, stebėdami mokytojų reakciją į vieną ar kitą jų elgesį, mėgina suprasti, kokio elgesio iš jų reikalaujama konkrečioje mokykloje, klasėje ar santykyje su konkrečiu mokytoju. Taigi reikalavimas pagarbiai, mandagiai elgtis yra visuotinai priimtas kaip svarbus ir siektinas, tačiau jo turinys neapibrėžtas, o tik nuspėjamas, todėl sankcijų už vertybinių normų pažeidimus numatymas neturi prasmės. Galima paminėti ir kitus Mokinio taisyklių reikalavimus, dėl kurių turinio ir kriterijų apibūdinimo galima būtų diskutuoti: „*Pertraukų metu tinkamai elgtis*“ (G1), „*Tvarkingai ir saikingai puoštis*“ (P3), „*Saikingai vartoti kosmetiką, nešioti kuklius papuošalus*“ (P5), (G2). Atkreiptinas dėmesys, kad pradinių klasių mokiniams pateikiami sunkiai apibūdinami ir juolab suprantami reikalavimai, pavyzdžiui: „*Tinkamai elgiasi per pamokas*“ (PR1), „*Siekia dorovės ir pilietinės brandos*“ (PR1), (G3). Mokinio taisyklėse įvardijamos sąvokos – pagarba, mandagus, kultūringas, tinkamas, saikingas elgesys ir pan. – rodo siekiamas išugdyti vertybes, todėl kartu su reikalavimu būtų tikslinga apibrėžti ir konkrečius požymius, kurie apibūdintų tą siekiamybę ir mokiniams būtų suprantama, kokio elgesio iš jų tikimasi.

R. Thornberg (2009) siekė atskleisti dviejų pradinių mokyklų taisyklėse minimo moralinio konstrukto *geras mokinys* paslėptą turinį. Tyrimu nustatyta, kad *gero mokinio* samprata nukreipta į galutinį ugdymo tikslą – *gero piliečio* išugdymą, tai reiškia, kad pasiekiami tokie elgesio kriterijai: daro gera ir nekenkia kitiems, gyvendamas visuomenėje laikosi įstatymų ir priimtų elgesio normų, prisiima atsakomybę ir daro viską, ką gali geriausio. Tai reiškia, kad vertybinio ugdymo rezultato tikimasi ateityje, kai vaikas suaugęs. Mokykliniame amžiuje vyksta intensyvus ugdymosi procesas, nes vertybinės nuostatos ir atitinkamai elgesys dar nėra susiformavę, todėl sankcijos už vertybinių požiūriu nepriimtina mokinio elgesį neturėtų būti taikomos.

Aptarsime kitą svarbią atsakomybės už netinkamą elgesį numatymo sąlygą – *galėjimą* elgtis tam tikru būdu. Galėjimas elgtis pagal vertybines normas priklauso nuo vaiko raidos. Galimybė suprasti ir vertinti savo elgesį pradeda rasti tik paauglystėje. V. Aramavičiūtė (2005), remdamasi savo ir daugelio mokslininkų tyrimais, teigia, kad tik paauglystėje „sumažėja vertinimo atotrūkis nuo realių asmens ypatybių, paauglys jau geriau

moka atskleisti poelgio motyvus, įvairiau vertina patį elgesį, labiau supranta teigiamus ir neigiamus savo asmenybės bruožus“ (p. 122), tai reiškia, kad tik pauglystėje atsiranda prielaidos sąmoningam vertybių ugdymosi procesui. Jeigu sutiktume, kad reikalavimas elgtis tam tikru būdu Mokinio taisyklėse gali būti įvardijamas kaip siekiamybė, tai pradinio ugdymo mokiniams pareigos gerbti kitus („*Gerbia suaugusiuosius*“ (PR1), „*Gerbti save, kitus mokinius, pedagogus, vadovus ir visą Mokyklos personalą*“ (PR3), „*Gerbk visus mokyklos darbuotojus, draugus, tėvus ir kitus bendruomenės narius*“ (PR2)) numatymas, lydintas sankcijų už jos nesilaikymą, yra pernelyg ankstyvas. Tam, kad vertybės mokinio gyvenime įgytų prasmę, būtinas sąmoningumas. V. Pruskus vertybes prilygina kelio ženklams, kurie padeda individui susiorientuoti socialinio gyvenimo kelyje, todėl „jos turi reikšmę tik tiems, kurie juos atpažįsta, pripažįsta ir įsipareigoja jų laikytis, suprasdami, jog tai padės saugiau ir greičiau pasiekti tikslą“ (Pruskus, 2013, p. 183).

Kaip jau buvo minėta, Mokinio taisyklėse numatytos pareigos buvo suskirstytos pagal jų pateikimo pobūdį – pozityviają ir negatyviają išraišką. *Reikalavimas susilaikyti nuo tam tikro elgesio (negatyvi išraiška)* išreikšta keliais aspektais, kurie išskirti į subkategorijas – veiksmai, trukdantys mokymosi procesui („*Nevėluoti į pamokas ir kitus renginius*“ (G1), „*Netriukšmauti pamokų ir pertraukų metu, nespardyti sienų, netrankyti durų, nesistumdėti*“ (P2), „*Negalima šiukšlinti, sėdėti ant palangių, bėgioti koridoriais, laiptais, gadinti jungiklius ir visą Gimnazijos inventorių*“ (G1), „*Nevėluoti į pamokas be pateisinamosios priežasties*“ (V1), „*Nevėluok į pamokas ir užsiėmimus*“ (P9), „*Pamokoje nesinaudoti mobiliaisiais telefonais*“ (V2)), ir veiksmai, žeidžiantys kito asmens orumą („*Draudžiama tyčiotis ir skriausti už save silpnesnius mokinius*“ (P4), „*Nesmurtauk, nesityčiok iš kitų, neskrisk silpnesnio*“ (P9), „*Nevartok necenzūrinių žodžių ir gestų*“ (PG1), „*Nesityčioti iš kitų*“ (P2)).

Galima pastebėti, kad negatyvioji reikalavimų išraiška sutelkta į atskirų veiksmų vardijimą. Esant tokiai taisyklių pateikimo formai savaime suprantama, kad reikalaujama susilaikyti tik nuo paminėtų veiksmų, pavyzdžiui, jei nurodoma tik *nesistumdėti*, tai reiškia, kad jei mokinys nesistumdys, bet spirs kitam mokiniui arba apspjaus, tai toks elgesys nebus laikomas taisyklių pažeidimu. Problema ta, kad kai nusprendžiama pasirinkti vardijimo strategiją, t. y. pateikiamas baigtinis nepriimtinių veiksmų sąrašas, visada kyla pavojus, kad bus nepaminėti kiti nepriimtini veiksmai. Tačiau pažvelgus atidžiau, visus paminėtus ir nepaminėtus, bet nepriimtinus veiksmus galima apibūdinti vienu reikalavimu – *nepažeisti kito asmens teisių*. Tokiu atveju, jei mokinys vėluos į pamokas, kalbės telefonu pamokų metu ir pan., jis pažeis kito mokinio teisę mokytis. Jei mokinys tyčiosis, skriaus, smurtaus, keiksis ir pan., jis pažeis kito mokinio ar mokytojo orumą ar teisę į saugumą ir pan.

Nėra vienos nuomonės dėl to, kuri vertybinių normų pateikimo forma – privalomoji ar draudžiamoji – turi didesnę auklėjamąjį poveikį. Vieni autoriai teigia, kad svarbesnė yra draudžiamoji forma, nes ji labiau negu liepiamoji daro socialines struktūras stabilias, kiti – priešingai – mano, kad draudimų pririekia tik tada, kai neveikia pozityviojo elgesio etalonai (Kuzmickas, 2006). Tai, kad Mokinio taisyklės yra skirtos vaikams, t. y. bręstan-

čioms asmenybėms, galima manyti, kad pozityvi reikalavimų pateikimo forma yra tinkamesnė, nes pozityvi išraiška, skirtingai nei negatyvi, kuria teigiamą reikalavimo santykį su vaiku ir apibūdina toki elgesį, kokio iš jo tikimasi. Negatyvi išraiška nuteikia galimam normos pažeidimui ir formuoja nuostatą, kad iš mokinio nesitikima tinkamo elgesio, todėl iš anksto numatomas galimas taisyklių pažeidimas, kuris „įvelkamas“ į draudimo formą.

Pareiga mokytis

Atskirai reikėtų panagrinėti Mokinio taisyklėse įvardytą pareigą mokytis: „*Stropiai mokosi*“ (PR1), „*Mokytis pagal pradinio ugdymo programas*“ (PR3), „*Stropiai ir sąžiningai mokytis*“ (P1), „*Stropiai ir sąžiningai mokytis*“ (P3), „*Stropiai ir sąžiningai mokosi*“ (P4), „*Stropiai ir sąžiningai mokytis*“ (P6), „*Stropiai mokytis*“ (P7), „*Stropiai mokytis*“ (V1), „*Atsakingai vykdyti pagrindinę mokinio pareigą – stropiai mokytis*“ (V2), „*Stropiai ir sąžiningai mokytis*“ (G1), „*Stropiai mokytis*“ (G3), „*Stropiai mokytis*“ (G4).

Mokytis – vaiko teisė, bet ne pareiga. Tokia teisė reglamentuota JT vaiko teisių konvencijos nuostatuose – „Valstybės dalyvės pripažįsta vaiko teisę mokytis <...> imasi priemonių, skatinančių nuolat lankyti mokyklą ir mažinančių moksleivių, paliekančių mokyklą, skaičių“ (*Valstybės žinios*, 1995, 60-1501), Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme numatyta, kad vaikas turi teisę į mokslą, kuris ugdytų jo bendrą kultūrinį išprusimą, intelektą, sugebėjimus, pažiūras, dorovinę bei socialinę atsakomybę, sudarytų sąlygas asmenybei vystytis (*Valstybės žinios*, 1996, Nr. 33-807), Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme: „Kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis, <...>, turi teisę mokytis, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją“ (24 str.) ir kitos su mokymusi susijusios teisės – galimybė pasirinkti švietimo programas, teisė rinktis valstybinę, savivaldybės ar nevalstybinę mokyklą ir ją keisti, teisė mokytis valstybine ir gimtąja kalba, teisė mokytis tikybos, teisė gauti geros kokybės švietimą (*Valstybės žinios*, 2015, p. 366). Nors numatyta, kad vaikas iki 16 metų negali nutraukti mokymosi pagal privalomojo švietimo programas, tačiau pareiga užtikrinti vaiko mokymąsi iki 16 metų tenka vaiko tėvams ar globėjams (*Valstybės žinios*, 1996, 33-807; *Valstybės žinios*, 2015, p. 366).

Pareiga mokytis įrašyta visų tirtų mokyklų Mokinio taisyklėse. Mokytojų siekis motyvuoti mokinius mokymuisi suprantamas, tačiau, kai vaiko teisė mokytis paverčiama pareiga, tada atsiranda būtinybė apibrėžti, kaip pareigos mokytis vykdymas bus vertinamas. Kyla klausimas, kokiais požymiais remiantis ji bus vertinama, norint nuspręsti, ar ji yra vykdoma. Jei kalbama apie mokymąsi, tai jo veiklos rezultatai paprastai vertinami pažymiais. Asmenys, rengę Mokinio taisykles, veikiausiai turėjo galvoje šiuos matavimo vienetus. Tačiau, kai kalbama apie vaiko mokymąsi kaip pareigą, kyla klausimas, ar galima tiesiogiai šios pareigos vykdymą susieti su atskirų dalykų vertinimu? Pirmiausia reikėtų patikslinti, koks vertinimas atspindi pareigos vykdymą, – dešimtukas? Devintukas? Kuris pažymys ar pažymių vidurkis, Mokinio taisyklių rengėjų supratimu, atitiktų pareigos mokytis įvykdymą?

Antra, vaiko mokymosi rezultatai priklauso nuo daugelio veiksnių – vidinių, t. y. susijusių su mokiniu – jo pastangų, gabumų, fizinės ir psichinės sveikatos, brandos ir

t. t., ir išorinių, susijusių su mokymuisi palankios aplinkos sudarymu, – tėvų požiūrio į vaiką, mokymąsi, namuose sudarytų sąlygų mokytis, dienotvarkės, suteikiamos pagalbos, parinktos mokyklos, mokytojų kompetencijos, mokytojų požiūrio į mokinį, mokyklos fizinės, psichosocialinės aplinkos, vietovės, tradicijų ir t. t. Taigi ne tik nuo vaiko noro ar pastangų priklauso mokymosi sėkmė. Neretai mokymosi aplinka, kurią kuria tėvai, vaiko artimoji aplinka, mokytojai, mokykla lemia vaiko motyvaciją mokytis, siekti konkrečių, su mokymusi susijusių, tikslų. Todėl mokinių tėvams, mokytojams, mokyklos administracijos atstovams nereikėtų bijoti pripažinti, kad mokymasis yra vaiko teisė, kaip kad numatyta Konvencijoje ir kituose teisės aktuose, o atsakomybę už vaiko mokymosi sėkmę turėtų prisiimti suaugusieji, kurie pagal galimybes turėtų sudaryti palankias sąlygas vaikams ja naudotis. Kita vertus, neatmetant vaiko, kaip aktyvaus ugdymosi proceso dalyvio, svarbos, būtų tikslinga formuluoti vaikui pareigas, susijusias su atskirais mokymosi proceso aspektais, užtikrinančiais kaip įmanoma didesnę mokymosi sėkmę, tačiau jų apibrėžtis turi būti aiški ir mokiniams suprantama, pavyzdžiui: lankyti pamokas, atlikti užduotis pamokų metu, ruošti namų darbus, laikytis dienotvarkės ir pan.

Apibendrinimas

Mokinio taisyklės – dokumentas, atspindintis mokyklos bendruomenės požiūrį į daugelį su ugdymu susijusių aspektų, kurie apima mokyklos gyvenimo realijas. Kalbama, visų pirma, apie požiūrį į mokinį kaip ugdomojo santykio dalyvį. Tyrimas atskleidė, kad mokinys nelaikomas lygiaverčiu santykio dalyviu. Pirmasis aspektas – struktūrinis. Iš visų mokyklos bendruomenės narių taisyklės mokykloje skelbiamos tik mokiniams. Tai rodo, kad kiti dalyviai – tėvai, mokytojai, mokyklos administracija, nepedagoginis personalas – neturi pareigų ir *a priori* laikomi neklystančiais, todėl jiems taisyklės nereikalingos. Vargu ar galima tikėtis, kad mokinys pasijus visaverčiu mokyklos bendruomenės nariu, kai taisyklių ir sankcijų sistema sukurta tik jam. Tačiau problema dar platesnė. Taisyklių kitiems mokyklos bendruomenės nariams nebuvimas neleidžia mokiniams susipažinti su mokyklos veiklos organizavimu ir tvarka – kas ir už ką atsakingas, t. y. kokios taisyklės ir reikalavimai galioja kitiems mokyklos bendruomenės nariams, į ką galima kreiptis iškilus klausimams, problemoms, kokio pobūdžio klausimus nagrinėja vieni ar kiti administracines pareigas užimantys darbuotojai, kokia kreipimosi tvarka ir pan. Tai riboja mokinių galimybę kreiptis pagalbos į tinkamą asmenį sprendžiant išylančias problemas. Vertinant šia problemą vaiko teisių įgyvendinimo požiūriu, mokiniai neturi galimybės mokykloje veikti kaip aktyvūs, sąmoningi savo teisių turėtojai, kurie, esant reikalui, galėtų tinkamai įgyvendinti savo teises, o prirėkęs – ir jas ginti.

Antra – nustatant mokinio pareigas mokykloje neatsižvelgta į vaiko raidą, t. y. pareigos neišskirtos pagal vaiko amžių, brandą, todėl atsiranda problema mėginant jas pritaikyti ir įgyvendinti skirtingo amžiaus ir raidos vaikams. Mokinio taisyklės – dažniausiai vienas

dokumentas, galiojantis mokiniams nuo pirmos iki paskutinės mokyklos klasės, arba, kaip parodė tyrimas, tos pačios pareigos numatytos ir pradinių mokyklų, ir progimnazijų, ir pagrindinių mokyklų, ir vidurinių mokyklų, ir gimnazijų mokyklų mokiniams. Tai reiškia, kad tos pačios pareigos galioja ir vaikams, ir suaugusiesiems, t. y. ir septynerių, kartais – šešerių metų vaikui, taip pat ir penkiolikamečiui ar aštuoniolikamečiui ir devyniolikamečiui, kuris jau yra pilnametis. Mėginant suformuluoti universalias pareigas, tampa sudėtinga jas įgyvendinti.

Taisyklės atspindi suaugusiųjų požiūrį į vaiką, kuriame vaikas neturi jokių kompetencijų, dėl to mūsų visuomenėje susidarė asimetriškas galios santykis tarp suaugusiojo ir vaiko (James, Jenks ir Prout, 2001; Thornberg, 2007). Tikrovėje vaikai negali naudotis JT vaiko teisių konvencijos jiems suteikta aktyvaus dalyvavimo juos liečiančiais klausimais teise. Mokykloje demokratijos raišką riboja reikalavimų nenuoseklumas, toks mokyklos veiklos organizavimas, kuriame mokytojo ir mokinių santykis yra grindžiamas mokytojų galia ir mokinių pavaldumu, o klausimai sprendžiami remiantis paklusimu mokytojo autoritetui, mokyklos veikla nesudaro galimybės mokinių nuomonės raiškai, o mokytojų pozicija pasižymi nesąžiningumu ir prieštaringumu (Thornberg ir Elvstrand, 2012). Be to, tyrimai rodo, kad pačių pedagogų vertybinių nuostatų lygis nepakankamas, kad būtų galima visavertiškai ugdyti mokinių kompetencijas, kuriose asmeninės ir etinės vertybės turi užimti reikiamą vietą (Martišauskienė, 2009).

Išvados

Nustatyta, kad Mokinių taisyklėse apibrėžtos mokinių pareigos siejamos su reikalavimu elgtis tam tikru būdu laikantis vertybinio elgesio normų, t. y. gerbti kitus, kultūringai, mandagiai elgtis bei mokytis, ir reikalavimu susilaikyti nuo tam tikro elgesio, įvardijant veiksmus, trukdančius mokymosi procesui ir žeidžiančius kito asmens orumą.

Mokinio taisyklėse apibūdintų pareigų, susijusių su vertybinių nuostatų laikymusi, įgyvendinimas kelia abejonių, nes apibrėžiant mokinio pareigas neatsižvelgiama į vaiko raidą, t. y. pareigos neišskirtos pagal vaiko amžių. Be to, pažeidžiamas lygiavertis ugdomasis santykis tarp ugdytojo ir ugdytinio – mokinių taisyklėse pateikiami išskirtiniai reikalavimai mokytojų atžvilgiu – mokytojai išskiriami kaip ypatingos pagarbos verta socialinė grupė, palyginti su kitais mokyklos bendruomenės nariais. Mokinio pareigų įgyvendinimą taip pat riboja galimybė žinoti vertybinį elgesį atitinkančius kriterijus, kurie nėra apibrėžti, todėl nerimą kelia tai, kad už pareigos laikytis vertybinio elgesio normų nevykdymą numatytos sankcijos, kurios net neišskiriamos pagal pareigų nevykdymo pobūdį.

Literatūra

- Aramavičiūtė, V. (2005). *Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda*. Vilnius: Gimtasis žodis.
- Aramavičiūtė, V. ir Martišauskienė, E. (2006). Vertybių ugdymas – pedagoginių kompetencijų pamatas. *Pedagogika*, 84, 33–37.
- Asiyai, R. (2014). Students' Perception of the Condition of Their Classroom Physical Learning Environment and its Impact on Their Learning and Motivation. *College Student Journal*, 48(4), 716–726.
- Bitinas, B., Rupšienė, L. ir Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
- Durkheim, Ė. (2002). *Savižudybė: sociologinis etiudas*. Vilnius: Pradai.
- Duoblienė, L. (2015). Mokyklos žemėlapis: fasadinis įėjimas ir vidaus trajektorijų strategavimas. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 34, 20–33. doi: 10.15388/ActPaed.2015.34.8340
- Colombero, G. (2001). *Vidinio išgijimo kelias: kad geriau sutartume su savimi*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
- James, A., Jenks, C. ir Prout, A. (2001). *Theorizing Childhood*. Polity Press: Cambridge.
- Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. (1995). *Valstybės žinios*, 60-1501.
- Kanišauskas, S. (2014). *Aksiologijos įvadas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Kuzmickas, B. (2006). Vertinimas, privalomybė, norma. *Jurisprudencija*, 9(87), 7–11.
- Kuzmickas, B. (2013). *Vertybės kultūrų kontekstuose*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. (1996). *Valstybės žinios*, 33-807.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. ISAK-54 „Dėl mokytojo profesijos kompetencijos aprašo patvirtinimo“ (2007). *Valstybės žinios*, 12-511.
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. (2015). *Valstybės žinios*, 366.
- Martišauskienė, E. (2009). Mokytojų vertybinių nuostatų įkūnijimas ugdymo procese. *Pedagogika*, 93, 25–35.
- Pruskus, V. (2013). Vertybės ir kultūrinis identitetas komunikacijos kontekste. *LOGOS*, 76, 182–188.
- Rajeckas, V. (2004). *Pedagogikos pagrindai*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Sutrop, M. (2015). Can Values Be Taught? The Myth of Value-Free Education. *Trames: A Journal of the Humanities & Social Sciences*, 19(2), 189–202. doi: 10.3176/tr.2015.2.06
- Thornberg, R. ir Elvstrand, H. (2012). Children's Experiences of Democracy, Participation, and Trust in School. *International Journal of Educational Research*, 53, 44–54. doi: 10.1016/j.ijer.2011.12.010
- Thornberg, R. (2007). 'It's Not Fair!' –Voicing Pupils' Criticisms of School Rules. *Children & Society*, 22(6), 418–428. doi: 10.1111/j.1099-0860.2007.00121.x
- Thornberg, R. (2009). The Moral Construction of the Good Pupil Embedded in School Rules. *Education, Citizenship and Social Justice*, 4(3), 245–261. doi: 10.1177/1746197909340874
- Tirri, K. (2010). Teacher values underlying professional ethics. In T. Lovat, R. Toomey ir N. Clement (Eds.), *International research handbook on values education and student wellbeing* (p. 153–161). London and New York: Springer. doi: 10.1007/978-90-481-8675-4_9
- Wissink, I. B., Deković, M., Stams, G., Asscher, J. J., Rutten, E. ir Zijlstra, B. H. (2014). Moral Orientation and Relationships in School and Adolescent Pro- and Antisocial Behaviors:

A Multilevel Study. *Journal Of School Nursing (Sage Publications Inc.)*, 30(3), 216–225.
doi: 10.1177/1059840513497402

The Duties of a Pupil: the Implementation Problem

Brigita Kairienė

Mykolas Romeris University, Institute of Education Science and Social Work, Ateities St. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania,
b.kairiene@mruni.eu

Summary

On the basis of a prevailing perception that *children are well aware of their rights*, however, do not know their duties, the article examines the problem of the implementation of the duties of a pupil in general education schools. Through the use of quantitative research, it is sought to determine what duties of pupils are defined by the Rules for Pupils of general education schools and what possibilities of their implementation are.

It has been established that the rules of pupils defined by the Rules for Pupils are linked to the requirement to behave in a certain way in accordance with the norms of a value-based behaviour, i. e. to respect others, to behave and learn in a cultured way, courteously, and the requirement to avoid certain behaviour while identifying actions, hindering a learning process and actions which hurt the dignity of other persons.

The implementation of the duties described by the Rules for Pupils which are linked to the compliance with value-based attitudes casts doubts, because when defining the duties of pupils the development of a child has not been taken into account, i. e. duties have not been distinguished according to the age of a child. In addition, an equal educational relationship between an educator and an educate is violated – the rules for pupils include exceptional requirements, which have to be adhered, regarding teachers – teachers are singled out as a social group worthy of particular respect in comparison with other members of a school community. The implementation of the duties of a pupil is also limited by the possibility to know the criteria of a value-based behaviour which are not defined. Therefore, it is a concern that, in response to the failure to meet norms of a value-based behaviour, sanctions are endorsed, which are not even distinguished according to characteristic of failure to comply with responsibilities.

Keywords: *children, pupil, duties, Rules for Pupils.*

Gauta 2015 12 16 / Received 16 12 2015
Priimta 2017 04 03 / Accepted 03 04 2017